

ТВ „ЕКСЕТЕР“

Явор Гърдев

Зона 100 → GIELGUD MADE

ТЕКСТ ЗА ГИЛГУД

~~Призрака и неговите маски~~

Имаше един филм. Тъп филм. Непреодолимо далеч от блестящия иронизъм на литературната си първооснова. Казваше се „Кентървилският призрак“. Фактът, че изобщо си спомням за съществуването му се дължи само на едно присъствие. Това на Сър Джон Гилгуд. Разбира се, суперлативите тук са излишни. Те се подразбират. Друго е по-важно - актьорската стратегия на участие.

✓ Скандално! Никога не съм виждал по-брутално телесна призрачност, способна да накърни всеки нормален човешки пиетет към свръхестественото. Битовото привидение, което представляваше мистър Гилгуд, така здраво се бе окопало в традициите на скептицизма и емпиризма, че сигурно би размекнало от умиление дори бронираните сърца на Хюм и Лок, а Томас Хобс (коронования специалист по телесата и телесните щения) би хвърлило най-малкото във френетичен възторг. Не призракът, а неговото друго. Това играеше доайенът на английската сцена и кино и с тази си тактика по неведом алхимичен начин оставаше имплицитно верен на Оскар Уайлд, макар и плътно закотвен в милозливия треволяк на киноверсията. Инжектирайки здравословни дози здрав разум в поведението на изтерзаното (по автор) привидение, той с един удар хем го еманципира от тегобите на клишето, хем го остави да всява хладен респект. При това го стори не по франкенщайно-мефистофелски (както би очаквал от него всеки пейзаж), а по непринудено фалстафски (както само той си може). Одарен или може би дори ударен с талант от Бога, Гилгуд въплъти (именно въ-плъти!) призрака. Вместо да се будалка с ефекти на другото агрегатно състояние, да разчита на дим-машини, блед грим, фатално-многозначителни погледи, чаршафи с дупки, ветреещи се ажурни тъкани и прочие бравурни детинщини, той хвана бика за рога: остави на мира мистификацията и се зае с демистификация. На мястото на готическия Уайлдов монстер на екрана се яви един протестантски здравомислещ чичо, който се отнасяше към собствената си привидност

съвсем свойски, без всякакъв ищах да я преекспонира. И как иначе - та нали тя му е ежедневие? Така тази принципно деконструктивистка находка се оказа най-конструктивното нещо във филма. Естествено, и тя не бе достатъчна да го измъкне оттам, където той още по замисъл си беше затънал, но Джон Гилгуд изми ръце по-успешно от който и да е прокуратор на Иудея.

Абсолютната зрелост на този актьор щастливо съвпадна с може би най-езотеричната му киноизява - „Книгите на Просперо“. Под забележителното концептуално давление на Питър Грийнауей на базата на „Бурята“ възкръсна (Платоновия?) мит за демиурга. Съществото, произвеждащо реалност, обвито в сумрачен облак от тамплиерска апокрифна церемониалност, гностическа езотерика, ренесансов естетизъм, алхимически мистицизъм и безметежна демиургическа самоувереност можеше да има само един образ - този на Гилгуд. На преклонна (според всички възможни стандарти) възраст, отдавна постигнал смирената мъдрост да бъде (а не да играе) просто себе си, само той би могъл да въплъти непосилно въздесъщия старец. Просперо на Грийнауей-Гилгуд стана пазител на Борхесовата вавилонска библиотека. Прочелият и знаещ всичко човек, превръщащ се постепенно в човека-парадигма, в един възроден Адам Кадмон, този път амбициозно иззе функциите на съдбата. Там той е промислителят и двигателят, нещо повече от трите Парки, нещо повече от трите вещици в „Макбет“, а светът в „Книгите на Просперо“ действително прилича на демиургическа играчка, където всеки ход и действие, всяко събитие зависи от хистрионичната воля на държащия я в ръцете си. Просперо на Гилгуд е и един от най-амбициозните актьорски проекти, където един изпълнител по същество изиграва всички образи, доколкото демиургът режисира всички възможни ситуации и реакции на персонажите в своята играчка. Тук абсолютно всеки е функция от Просперо, всеки е едно от Дионисовите му превъплъщения, т.е. в актьорски план всеки е продължение на Гилгуд, придатък към него, всеки играе хорото му. В добавка към това той, посредством компютърна обработка на гласа, е озвучил всички персонажи. Действащите лица не говорят, а Просперо говори в тях. Тук

другите имат инструментална функция, те са само марионетните превъплъщения на играещия си и проиграващ всички възможни ситуации в света пишман-бог, въоръжения с тайното знание демиург, иззел смело правомощията на съдник и благоустроител. В края на своята кариера Джон Гилгуд достигна коронната роля - изиграването на всички роли наведнъж. ~~А~~ след това „призракт се добра до малката тайна стаичка и се облегна на един лунен лъч да си поеме дъх...“* Днес големият актьор все още пише изискани писма върху радваща окото на ценителя гербова хартия (овенчана от собствения му хералдически знак) и със завидна лекота отстоява призиването да бъде благородник по буква и дух в един все покаубойски свят. А незлобливо-ироничната му усмивка недвусмислено остава да свидетелства за правотата на Честъртъновото мнение, привиждащо най-голямата сила на английската аристокрация тъкмо в това, че тя никога не се е вземала насериозно. To Your health, Sir John!

*Оскар Уайлд, „Кентървилският призрак“